

הלכות לולב סימן תרנא

(כ) וכן מזכיר דרום מערב צפון: לא (מה) צריך (כא) לחבר האתרוג ללולב בשעת נענועו ולנענע בשניהם יחד. (וכל הנענועים אינן מעפכין ובאיתן דרך שנענע (מט) יצא בדיעבד): יב' ארבעה מינים הללו (ג) מעפכין זה את זה. שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השארה. *אבל נוטלן (כז) לזכר בעלמא (בין ביום ראשון (נא) בין בשאר ימים) (הרא"ש ורבינו יוחנן ג"ח, מהרי"ק טיש"מ מא). וזאת היה ארבעתן מצויים אצלו [*] (נב) ונטלם אחד אחד, יצא. הגה והלכך שהיה (נג) כלם לפניו (ומביים פ"ו). (נד) ונטל הלולב תחלה ויברך על הלולב (נה) ונדעתו גם על האחרים (הרא"ש ור"ן ותשובת הרשב"א סימן קנ"ו). *ואם סח ביניהם, צריך לברך (נו) על כל אחד בפני (נז) [כג] עצמו (הנהגות מייסוד): יג' אם

ג. הוב נפי מנסח פראקטי פריט אטר ד משנה וקמא קמחיה פ"ו כז וכתבתי ה"ר ר' רבי"ש פסק: : דקמ"ה ה' הרא"ש שם בשם הרשב"א ו' ופכ"ס בפ"ק ז' וקמ"ה ה' הרא"ש ז' ורבי"ש שם ל"א

באר היטב

הרא"ש ז"ל וכן פסק הש"ח, ע"ש: (כ) מן הדין. וכתבתי הרא"ש ז"ל פ"ב ס"ד אחר. בתחלה דרום ואח"כ צפון ומזרח ומעלה ומטה ומערב. ולעולם יעמד בפניו למזרח, מ"ז. וצ"ע פ"ה ג"ח וט"ז וכתשוכת פ"ח סימן קמב וכתשוכת דבר-שמואל סימן ת. וכתב המג"א: ונ"ל דאשר לק"ף ג"כ בסדר הגה דאזלינן בחר ימין דעלמא ולא בחר ימין דידה, ע"ש: (כא) לחבר. למצוה מן המצוות. כתב הב"י בשם הרקנטי: סוד זה נגלה אלי בתלום פליל י"ט ה"א של סג הספלות נתאכסן אצלי חסיד א' אשכנזי שמו הר"ר יצחק ראימי בתלום שהיה כותב השם הנה"ח ונהיה מתייק מה"א אחרונה מן הג' אוסלות א"ל מה זה עשית, השיב פ"ך נוהגים במקומנו, ואני מחיתי בו ומכתתי שלם, ואשחומם על הפראה ואין מביין; למחר ראימי שלא היה מנענע רק הלולב ומניח בלא האתרוג והבגתי שתרין חלומי כו' כי כל הדי' מינים דומים בו והבדל פראקטיא פפד"ש. ע"ן ספר הפגות ומדין: (כב) לזכר. וכתב ט"ז: ונראה לי דא"צ לנענע פניו דאינו אלא לזכר בעלמא. ונש"ל פ"ב בחשובה דהורה שהש"י ינענע כרינו בשעת הלל ולא בשעת הברכה, וכ"כ בהשוכת מפר"ל סימן קיט דינענע פדרכו בשעת הלל ולא בברכה ככל הנמים, אבל אחרים לא יטלו ודחלישין שבווא לטל ג"כ בשנה אחרת ולברך, ע"ש: (כג) עצמו. כתב הט"ז: מזה יש ללמד דמי לברך על הלולב ואח"כ ראה שההדס הוא בטל ששורו עליו ואח"כ מביאין לו הדס אחר כשר, שצריך לברך על נטילת הדס, ותגו שמתברר אל הלולב, וכ"כ הב"י בשם הא"ח: מוציאה בהר"מ שנטל לולב וברך ואח"כ רצה שלא היה בו בברכה ותגו שנטל ע"ם

משנה ברורה

שלש פעמים, ואחר-כך לצד צפון מוליך ומביא שלש פעמים ואחר-כך למעלה ואחר-כך למטה, (כא) הכל מוליך ומביא שלש פעמים כמו במזרח: לא (מה) צריך לחבר האתרוג⁶⁰ וכו'. דאף דאינו עומקם באגדה, על-כ"פ פנים צריך להיות מקבץ עמו⁶¹: (מט) יצא בדיעבד. ואף דאם לא נענע קלל גס-כ"ן יצא, דהנענועים אינם מעפכין⁶² ומדאגבה ל'אתרוג נפס בה⁶³, (סג) מכל מקום שם טוב לתור ולטלו ולנענע, מה שאין כן בזה: יב' (ג) מעפכין זה את זה. דבעינן לקיחה תמה, וכ"ן מצוה אחת היתה⁶⁴: לא יברך על השארה. אפילו אם יודע (סג) בברור שלבסוף יבאוי לידו קלן, פ"ן שאין מצויים לפניו בשעת ברכה: (נא) בין בשאר ימים. הנה רש"ל בתשובה פ"ב דהורה לשליח-צבור לטל ולנענע קדם הלל ובשעת הלל [בלא ברכה], אבל אחרים לא יטלו קלל דחלישין שבווא לטל גס-כ"ן בשנה יוכלו גס-כ"ן לטלו ולנענע בו פ"ו השליח-צבור⁶⁵, ואדרכה, אם לא יטלו קלל רק השליח-צבור, ויכל לצאת ממשול לשנה הפאה, ויסקמו על השליח-צבור ולא יקחו קלל, (סה) וכן מפורטת המתבר והרב משמע גס-כ"ן דכל יחיד ויחיד יכול לטלו לזכר בעלמא: (נב) ונטלם אחד אחד, יצא⁶⁶. דאנך שאנו עושין בלולב היא רק למצוה בעלמא ולא לעמבא, וזה אשמועינן פסיעף א, והקא אשמועינן יותר וכוונתא, דאפלו אם הלקיחה לא היה בכת אחת רק בזה אחר זה (סו) גס-כ"ן יצא: (נג) כלם לפניו. פלוטר, (סז) סמוכים לו, דהלא מברך ברכה אחת לכלם, פדלקמיה, ולא יצטרף להפסיק ביניהם: (נד) ונטל הלולב תחלה ויברך וכו'. דכ"ן (סח) שפוזרין איתו בפרכה, צריך שיהא סמוך לברכה: (נה) ונדעתו גם על האחרים. ויבנה (סט) פוטר את פלן אף-על-פי שנטל כל אחד לבד: (נו) על כל אחד בפני עצמו. דהיגו,

שערי תשובה

[כ] מנחה. עה"ש. וצ"ן פלקט-הקמח בשם חולדו-האדם למר"ש אלנאוי שהסכמת פניו אפילו צריך לזכר מנחה צפון מערב דרום, אבל מנחה דרום קמ"ה דרך שמואל, ע"ש. וצ"ן מח"כ שכתב בשם מ"ר הרב בספר גט מקשר שבעה"ק דחש"לם פ"ג לתק"ף דרום צפון כו' פ"ט הרב הקדוש הרא"ש ז"ל ונהנה לא חזק פי ת"ח אנת הקמ"ה פ"ה, גם כתב פי הפקדו המכ"ן פ"ו שפ"ה"ן העולם וכ"כ בספר הפגות לעשות ב' חילכות וגי' הנאות לכל רוח דוקא, ע"ש. וע"ש בשם ארבעת-היג' שמתג ירושלים תוב"ב לומר שהושעו אתר העלל הוא מנהג ומיקון. וצ"ן בתשכ"ב ב"ח סימן קמב נרפס שם קצור תשובה מכ"ח שכתב בענין הנענועים: השלשה סממני שהגו ע"כ הרא"ש ירו על התחנות ובעל-גוש יעשה כמ"ש רש"ל כו'. ואם יעשה עוד אחר כל אלו המנועים עוד ואין פחות קטנים בדרך הלוקה והבאה היו משבח ק"א כו', ע"ש, ונבואו באיר ויש ט"ס בברכה, וגם פ"ח כאן כתב שהאר"ק בהשוכה ולא ינענו להשיבחה פ"ה: [*] ונטלם א' א' כו'. וכתב בא"ר ששפסר אפ"ק"ל פ"ב הרא"ש ס"פ ע"ש שאם נוטלן בזה אחר זה ישל פ"ס האחרון פנימין: [כג] עצמו. עה"ש. וצ"ן כ"ר פ"ש פ"ד ד"ד דאם נטל כל אחד של ברכה קצור ויברך, ויקרא למח"כ ס"פ בשם ש"ח ע"ן וכו' וכו' וכו', ואף מ' שפוסר לברך לא יברך כ"א על אותו סמוך, ואם ברוך על נטילת לולב קרי ברכה לכמה, אך כבוד וקציעה כתב לברך על נטילת לולב, לכן נראה דישל בלא ברכה, ע"ש:

באר הגולה

* אבל נוטלן לזכר בעלמא. וצריך לזכר שלא יבן לשם מנחה. דיש בזה משום של תגרע, פ"ו שכתב הש"ח בסעף-קטן י, וכתבתי מן היא מפרש בדיקא בספרו 'ראה', ע"ן שם. אכן מה שכתב הש"ח דבר חדש, דאפלו בעת שהוא נוטלו להלולב אטר שכבר קדם המצוה ורק משום חסוב מצוה בעלמא, פ"ס אז יזכר לקח דוקא כל הדי' מינים שלא לגרע מפניו ולא להוסיף עליו, פ"ד שלא יצטר על כל הוסיף וכל תגרע, השיגו עליו כל האחרונים [האר"ר והחמדרמשה והנהר"שלום ומטה-יהודא], ודעם פ"ן שכבר קדם המצוה אין שיה בזה של הוסיף וכל תגרע⁶⁷: * ואם עוה ביניהם צריך לברך וכו'⁶⁸, ע"ן במגן-אברהם שו"תמה, דלפי מה דקמ"א לן ביסמין חקצב דאם שח בין המצוה אין צריך לסו' ולברך דקלה דאם מצוה היא, אס-כ"ן הכי נמי צענענו דאם מצוה היא, פראקטיא במצותה? ונדקס ללשבו, ע"ן שם. ולענין דעתי נראה בפשיטת הש"ס הנהגות טמנוני, דאף דאין אנו סוכרין קשיטת רבנו פ"ס דבעינן שיקחם כלם קדו בכת"אסח דאי לא הכי לא מקרי לקיחה סמה, על-כ"פ פנים בעינן אחרת ולברך. אבל באגדה רבה חולק על זה (סד) ודעתו דאחרים לא יטלו קלל רק השליח-צבור, ויכל לצאת ממשול לשנה הפאה, ויסקמו על השליח-צבור ולא יקחו קלל, (סה) וכן מפורטת המתבר והרב משמע גס-כ"ן דכל יחיד ויחיד יכול לטלו לזכר בעלמא: (נב) ונטלם אחד אחד, יצא⁶⁹. דאנך שאנו עושין בלולב היא רק למצוה בעלמא ולא לעמבא, וזה אשמועינן פסיעף א, והקא אשמועינן יותר וכוונתא, דאפלו אם הלקיחה לא היה בכת אחת רק בזה אחר זה (סו) גס-כ"ן יצא: (נג) כלם לפניו. פלוטר, (סז) סמוכים לו, דהלא מברך ברכה אחת לכלם, פדלקמיה, ולא יצטרף להפסיק ביניהם: (נד) ונטל הלולב תחלה ויברך וכו'. דכ"ן (סח) שפוזרין איתו בפרכה, צריך שיהא סמוך לברכה: (נה) ונדעתו גם על האחרים. ויבנה (סט) פוטר את פלן אף-על-פי שנטל כל אחד לבד: (נו) על כל אחד בפני עצמו. דהיגו,

שער הצידי

(סא) כן מוכח בטור: (סב) מנג'אברהם: (סג) לאפוקי מדעת הרמב"ן דמקל באפ"ן זה, דהמחבר ק"ס בסוף דכ"ריו כתרמב"ס: (סד) וכן משמע במאור הג"א מדיהיא רצה מלא נביא פריש ולא דמוין, ושם ט"ר ביחידים: (סה) פרי-מגדים: (סו) לאפוקי מדעת רבנו פ"ס דסוכר ולא יצא בזה: (סז) מנג'אברהם [מפרש הספר-מגדים]. ומדברי הג"א משמע דהרמ"א שהעמיק דעת הרא"ש חולק על המחבר בצדק הדין דלא יצא כל זמן שאינם לפניו: ושם מנג'אברהם, דאס-כ"ן קנה לו לרמ"א לכתב ידו אומרים, ומדכ"ס סתמא משמע דגם הרא"ש מודה בעקר הדין כהרמב"ס דמן החונה יצא: (סח) הג"א: (סט) הג"א:

הַלְבוּת לְוָלָב סִימָן תְּרֵנָא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מח]

צָרִיף לְחַבְרָה הָאֲתָרוּגָא⁸⁰ וכו', צָרִיף לְהֵיטָא מְחַבְרָה צְמִינָא⁸¹.

80) וכן בשעת אמירת ההושענות, כתב האליה רבה (סי' ל) בשם מהר"ל שצריך לחבר את האתרוג עם הלולב ומיניו, והערוך השלחן (סי' ט) הוסיף, שינהג כן אף באמירת ההלל [לשון השו"ע הוא 'בשעת נענועי' ויל"ד].

ואצבעות ידיו, האם נחשבות כחוצצות בין הלולב לאתרוג, הכף החיים (סי' קו) הביא בשם הרדב"ז, שהיה מדקדק שלא יפרידו אצבעות הידיים בין הלולב לאתרוג.

81) בטעם הדבר שכולם צריכים להיות באגודה אחת, הביא בביאור הגרי"א (די"ה צריך) מדברי המדרש (ויקרא רבה פרשה ל אות יב), פרי עץ הדר אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפות תמרים אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וענף עץ עבות אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם, לאבדם אי אפשר, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, ויקשר כולם אגודה אחת והם מכפרים אלו על אלו. ואם עשיתם כך, אותה שעה אני מתעלה, הרי הוא דבתיב (עמוס ט ו) "הבונה בשמים מעלותי", ואימתי הוא מתעלה כשהם עשויים אגודה אחת. וכן הביא מקור לדין זה מדברי הגמרא (מנחות כו, א), ראה שם.

[משנ"ב ס"ק מט]

דְּהַנְעֻנְעִים אֵינָם מְעַבְבִּים⁸² וּמְדַאֲבָהּ לְאֲתָרוּג נֶפֶק פְּהִי⁸³.

82) אכן, בחידושי חתם סופר (סוכה מב, א די"ה קטן) כתב שנענוע כל שהוא חיובו מן התורה, הלכה למשה מסיני, אלא שסגי בראוי לנענוע, ולכן די שהאדם יהיה ראוי לנענוע והלולב יהיה ראוי לנענוע, ואז יוצא ידי חובה גם אם לא נענע כלל.

83) וכמבואר בגמ' (פסחים ז, א), וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק כד-כה. ובשיעור הגבחת המינים כדי לצאת בהם מצינו חילוקי דעות באחרונים. דעת הכפות תמרים (סוכה לט, א), על דברי תוס' ד"ה עובר) שיש להגביה שלוש טפחים ולפחות ינבית טפח. ובחיים וברכה (אות קפט ד"ה הנזה) צידד, שאין צריך לדקדק בכך ודי להגביה כל שהוא [וראה שם בהגיה המו"ל]. וכן מבואר בדברי העמק ברכה (דיני לולב אות בא) שכתב שהטעם שצריך להגביה ממקומו קצת, משום שכל זמן שההפץ מונח במקום מסוים אף שאוחזו גם כן בידו אינו נחשב בכך אחיזה ולקחה. משום שגב אם לא היה אוחזו החפץ לא ישתנה מקום היותו של החפץ, ונמצא שהמקום אוחזו ולא ידו. ולכן אינו נחשב לקחה אלא אם כן הגביהו קצת ממקומו. אכן, בח"י הרש"ש (סוכה מב, א) כתב שמשעה שנטלו בידו להגביהו, אף שלא עקרו עריו, יצא ידי חובתו, וכן הסתפק הגר"ש איערברך (הליכות שלמה פ"א סוכות דבר הלכה אות לא) בביאור לשון התוס' (סוכה לט, א, ד"ה עובר), שיוצא ידי חובה משעה שממשמש אוחזו בו קדם שיגביהו [וראה בצל"ח (שבת קלא, א ד"ה ואמרת) שכתב, שאף אם נטל את הלולב בידו במחובר, יוצא ידי חובתו, סיון שכתוב בפסוק

"ולקחתם" והרי לקחו בידו. אכן, הפמ"ג (א"א סוף סי' תרג) הכתפק בגדלו בעצין, שבאופן כזה יכול להגביה אותם ולהשאירם מחוברים לקרקע]. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' כד).

שיעור ההגבהה בנוטל לולב של חבריו לצאת בו שצריך גם לעשות קנין, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרנח ס"ק יח).

[משנ"ב ס"ק נ]

מְעַבְבִּין זֶה אֶת זֶה⁸⁴. דְּכַעֲיָן לְקִיָּה פְּמָה, [כְּלֵן מְצָה אַחַת הֵן⁸⁵].

84) וכן בנענועים של הלל, כתב הכף החיים (סי' פה). שארבעת המינים מעבבים זה את זה.

85) וכפי שכתב הרמב"ם (ספר המצוות שורש יא), פעמים ידעה הצינוי האחד שהוא מצוה אחת יש לו חלקים רבים, כמו מצות לולב שהיא ארבעה מינים. הנה לא נאמר כי פרי עץ הדר מצוה בפני עצמה וכפות תמרים מצוה בפני עצמה וענף עץ עבות מצוה בפני עצמה וערבי נחל מצוה בפני עצמה, לפי שאלו כולם הם חלקי המצוה, כי הוא ציוה לקבצם, ואחר קיבוצם תהיה המצוה לקחת הכל ביד ביום הירוע.

[משנ"ב ס"ק נא]

לְשֵׁלֹו וּלְנַעֲנֵעַ בּוֹ כְּמוֹ הַשְּׁלִיחַ-צְבִי⁸⁶.

86) הטעם הוא, כמו שביאר להלן (סי' נו), שבשחר מין אחד, לא יבואו לטעות ולהסתפק בשנה הבאה בשלשה מינים, שהכל יודעים שצריך ארבעה מינים.

[משנ"ב ס"ק נב]

יְנַטְלִים אֶתְרָא אֶתְרָא, יִצְא⁸⁷.

87) וכן אם נטל ההדס שלש פעמים וכל פעם בר אחד של הדס, כתב החזו"א (סי' קמט ס"ק א) שיצא ידי חובה, אבל אם נטל את אורו ההדס שלוש פעמים לא יצא ידי חובה. מאידך, דעת השו"ת הלקת יואב (ח"א סי' לא) האור שמח (היחודשי רבינו מאיר שמחה סוכה פ"ג אות ט) שבשלושה הדסים ושתי ערבות צריך דווקא בבת אחת, ואינו יוצא אם נטלם בזה אחר זה, שכל מקום שהצריכה התורה מספר מטיים, צריך ליטלו בבת אחת דווקא. וכן פסק בשו"ת שבת הל"ה (ח"א סי' קעט אות ו) וטעמו, ששלושת בדי ההדס אף על פי שאינם צריכים אגד מי"מ אם יקח כל אחד בפני עצמו יש בזה חסרון מצד לקיחה הנזה, כיון שאינו לוקח כשיעור הנמנה, והרי זה נחשב כמו אתרוג החסר שהוא פסול גם מדין לקיחה הנזה.

ואם נטל הערבה כאחד, אלא שהחזיק כל ערבה ביד אחרת, הסתפק האור שמח (שם) האם יצא ידי חובה, ונשאר בצ"ע לדינא.

[ביה"ל ד"ה אבל]

וּדְעָפִים כִּינֵן שְׂכָבֵר קִיָּם טַמְצָה אֵין שְׂפָן קָנָה כֵּל תּוֹסִיף וְכֵל תַּצְרִיכֵי⁸⁸.

88) וכן כתב לקמן (סי' תרסד ס"ק כב) לענין נענוע בערבה של ההושענות עם הלולב, שהטעם שלאחר הנענוע הראשון שעשה בלולב, יכול הוא להוסיף את הערבה של ההושענא עם הלולב, כיון שקיימא לן ששלא בזמנה של המצוה, אינו עובר על יבל תוסיף עד שיכוון להוסיף על המצוה, ולכן לאחר נטילת הלולב המשך במילואים עמוד 90

מילואים הלכות לולב סימן תרנא המשך מעמוד קודם

לכם' ובעומר כתוב לכם', ולומדים נזירה שזה מהעומר שכתוב שם ימהחל חרמש בקמה ודרשו חז"ל יבקומה, והיינו שצריך להיות בעמידה וכן הדין בלולב. וטעם זה הביא במשנים לעיל (סי' ח שם) לענין עטיפת הציצית שצריכה להיות בעמידה. טעם נוסף כתב שם, שלמדים יקחה קיחה מאגדת אזור, שצריך לקחתם בעמידה.

[משנ"ב ס"ק כז]

ויקנה מצמד⁴⁶). וקטלתו תקנה גם כן מצמד⁴⁶).

(45) וכן כתב לעיל (סי' ח ס"ק ב) לגבי ציצית, שצריך לומר את הברכה בעמידה, משום שכל ברכות המצוות צריכות להיות בעמידה.

(46) ובטעם הדבר כתב השבלי הלקט (סי' שסו) משום שבלולב כתוב

הלכות לולב סימן תרנא המשך מעמוד קנה

דרום צפון מעלה מטה ומערב. וכן הוא בערך השלחן (סכ"ז). והכף החיים (סי' מט ו-ק) כתב שעל פי האר"י צריך למנוע כסדר הזה, דרום צפון מזרח מעלה מטה ומערב, וכן הובא בבאר היטב (סי' כ) ובשע"ת (סי' כ).

[ביה"ל ד"ה מארבע]

למי שארבע רוחות שלו, כדי לעזר רוחות רעות⁷⁹).

(79) ובכחות הנענועים, כתב הגרש"י אויערבך (דליכות שלמה סוכות פי"א דבר הלכה את לב), שיש להסתפק האם צריך לבחון כונה זו כיון שכל תקנת הנענועים היתה לשם כך, כמבואר בגמ' (סוכה לו, ב), או שאף עוה"י סיבת התקנה מימ אין מוטל על האדם לכוון אלא שהוא מקיים מצוה דרבנן, ונשאר בצ"ע.

(77) משמעות דבריו שכשמתה הלולב יטה רק ראש הלולב ולא יטה הלולב לגמרי (וראה לעיל (סי' טו) שכתב שהנוטל ארבע מינים באופן שהם מוטים על צידם לא יצא ידי חובתו). וכן כתב האר"י ז"ל (פרי עץ חיים שער הלולב פי"ג), שלא יטה את הלולב לגמרי, אלא לעולם יהיה ראש הלולב כלפי מעלה כדרך גזילתו. וכן כתב בבכורי יעקב (סי' לה), ובשעת הנענועים, כתב האר"י ז"ל (פרי עץ חיים שם) שיש להזהר עפ"י הסוד שלא יגע ראש הלולב בכותל. וכן כתב בשמו כיסוד ושורש העבודה (שער האיתון פי"ד), ובבכורי יעקב (סי' לו) כתב, שמלבד הטעם שעל פי נסתרה יש להזהר בכך גם מצד הדין, כיון שבקל ייקטב ראשו או תיחלק התימות בעת הנגיעה בכותל.

(78) ואופן הנענוע על פי האר"י ז"ל, כתב המג"א (סי' בא) שינענע מזרח

הלכות לולב סימן תרנא המשך מעמוד 250

(89) ואם היתה השיחה מענין הלולב וארבעת המינים, כתב הכף החיים (סי' קכ) שבבציור כזה אין צריך לחזור ולברך, וכמו שהתבאר בש"ע לעיל (סי' קסז סי' ל) לגבי ברכת הנהנין, שאם שח בין ברכה לאמילה מענין הדבר שצריך עליו, אינו צריך לברך (וכן משמעות דברי הביה"ל בהמשך שכתב ולא שישח בדברים בטלים בנתיים).

הרי זה נחשב שלא בזמנו, הרי לא התכוין להוסיף על מצות לולב, אלא רק בשביל לקחת הערבה, וממילא אינו עובר על איסור יבל תוסיף.

[ביה"ל ד"ה ואם]

ואם שח ביניהם צריך לברך וכו'⁸⁹).

הלכות לולב סימן תרנב המשך מעמוד 252

שוכב, כתב שם שאינו מעב, שהרי יש אחרים הסוברים שאינו מעב אלא כשהופכו לגמרי ואינו שוכב, ולכן יש להקל.

(12) ולגבי הוצאת הלולב לרשות הרבים ביום טוב, כתב השו"ע לעיל (סי' תקיח ס"א) שמתוך שהותרה הוצאה ביום טוב לצורך אכילה, הותרה גם שלא לצורך, וכתב במשנ"ב שם (סי' ד) שלכן מותר להוציא את הלולב כדי לצאת בו, משום שהוא צורך מצוה. וראה מה שכתבנו שם בענין הוצאת הלולב ביום טוב לצורך נשים וקטנים. וכן בענין הוצאת הלולב למי שרק משום חיוב מצוה אחוזו בידו כל היום. ולגבי טלטול הלולב ומיניו לאחר שכבר נטלוהו לצאת בו, ראה מה שיתבאר בזה לקמן (סי' תרנח סי' ד).

(13) וכיאר בזה הערך השלחן (סי' שמה) שאמרו מיהו כיוהרא, אין זה אלא לגבי החוקת הלולב בשעת התפילה, שזה נראה כיוהרא במה שהוא בטוח שהמצוה לא תטרידנו, אבל לגבי הבאת הלולב בעצמו לבית הכנסת והחזרתו לביתו, דאי שבזה לא שייך יוהרא, וכמו

החפץ חיים (בספרו חומת הדת פי"ז) שצריך האדם להראות לכל שהוא שמח בעבודת יוצרו, ולכן אלו שיש להם שיעור קבוע בבית המדרש, והגמרא שלו מונחת בביתו ואין מודמן לו מי שיביאנה, לא יתבייש לשאת אותה בעצמו, כי צריך להראות לכל שזהו כבודו, וכמאמר חז"ל (סוכה מא, א) אדם יוצא מביתו הולך בשוק ולולבו עמו, שכל זה מראה על הביבות המצוה, וכשכנו הקטן רואה את אביו שהמצוה הביבה כעניו, גם הוא כשיגדל תהיה חביבות מצוות השם יתברך בעיניו [וראה עוד במועדים חמנים (חי' סי' קטז) בטעם מנהג אנשי ירושלים, ועד שם שמוצא שרבינו הגר"א הקפיד בזה].

והרצת לקיים מנהג זה של אנשי ירושלים בלקיחת הלולב לבית הכנסת, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פליב אות ז) שיקח את הלולב ממש בידיו בלא הפסק נרתיק הלולב וקופסת האתרוג, אך אם מחזיק בכלי מהדור, הביא (שם) בשם שו"ת אבני ישפה (חי' סי' סו אות ב) שדעת הגר"ש אלישיב שלא היה הפסק כיון שחשב שנטלו בדרך כבוד. ומה שהאתרוג אינו עומד בקופסא בדרך גידולו אלא

הלכות לולב סימן תרנא

ביאורים ומוספים

[משניב ס"ק נו]

טוב שצריך לך גספן יתור ויקחם פלם בפתחו⁹⁰.

90) כדי לחשוף לדעת רבנו תם נהבאנו השעיה צ לעיל (ס"ק סו), שאם לקחם זה אחר זה לא יצא ידי חובה.

[שנה"צ ס"ק עד]

ואף השואלים קמא דקם מודה בקנינו⁹¹.

91) וכונתו, ששם כתב השו"ע שהעולה לקרוא בתורה והראו לו מקום שצריך לקרוא, ובירך על התורה, ואחר כך התברר שצריך לקרוא במקום אחר, וגלגל הספר תורה למקום שצריך לקרוא בו, יש אומרים שאינו צריך לחזור ולברך ויש אומרים שצריך. ובטעם ה"ש אומרים שאין צריך לברך, ביאר במשניב שם (סי"ח) כיון שמתמא דעתו על כל פרשיות התורה המונחות לפניו, ומשמע שאם לא היה מונח כלל לפניו היה צריך לחזור ולברך, ולכן כתב שכאן אפילו אם היה לו בביתו ערבה אחרת, גם ליש אומרים שם צריך לברך.

[משניב ס"ק נח]

לא יוסיף מין אחר וכו'⁹².

92) אבל באופן שאינו מוסיף מין אחר אלא נוטל את הלולב כמה פעמים, כתב לעיל (סי' קכח ס"ק קד), שלא שייך 'בל תוסיף' בעשיית מצוה שתי פעמים. וראה עוד מזה שכתבנו בזה לעיל (סי' קכח).

ואפילו נשים שפטורות מלולב, כתב הכף החיים (סי' קכו) שמימי אב רוצות להחמיר וליתול לולב, אסור להם להוסיף מין אחר בלולב, משום איסור 'בל תוסיף'.

[ביה"ל ד"ה משום]

עד שיקון לשם קנין הלולב⁹³ וכו', אלא לנוי בעלמא⁹⁴.

93) שכך כתב הטור 'אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב איכא 'בל תוסיף', והיינו שגם במין החמישי צריך לבחון לשם מצוה. ואם נוטל את הלולב שלא לשם מצוה ואחר כך הוסיף עליו מין חמישי, דעת החזו"א (א"ח סי' כט ס"ק יא) שאם מצוה צריכות כוונה, פרוש הדברים שיש שני חלקים בקיום מצוה, מעשה וכונה, ואם עשה מעשה בלא כוונה חסר בעיקר קיום המצוה, וממילא אם ילכש תפילין עם חמש פרשיות ולא כיוון לשם מצוה תפילין לא יעבור על איסור 'בל תוסיף', ולפי זה כיון שבמצוה דאורייתא קיימא לן שמצוה צריכות כוונה, אם הוסיף מין על הלולב נטלם ולא כיוון לשם מצוה לולב לא יעבור על 'בל תוסיף'. וברעת המשניב לענין מצוה צריכות כוונה ראה לעיל (סי' ס ס"ק ו) ובביה"ל שם (ד"ה וכו').

עוד ביאר החזו"א (שם) שאם מצוה אינן צריכות כוונה, פרוש הדברים שיש רק חלק אחד בקיום מצוה, והיינו מעשה להודי, ובשעושה מעשה אף בלי כוונה לקיים מצוה נחשב לו שקיים את המצוה, וממילא אם יוסיף מין על הלולב נטלם בלא כוונה למצוה עובר על איסור 'בל תוסיף'. והוסיף לחדש החזו"א שלדעה זו אם נוטל את הלולב וכיוון שלא לצאת ידי חובה אין הכרח שלא עובר על איסור 'בל תוסיף', כיון שעשה את מעשה המצוה כמתכוונה, ואף שלא יצא ידי חובת נטילת לולב שהרי כיון בלקיחתו לא לצאת ידי חובה, אף על פי כן עובר על איסור 'בל תוסיף'. וצ"ע.

94) ולעיל (סי' ט) כתב, שאפילו אם אוגד את הלולב שלא במינו אין כוונה משום 'בל תוסיף', שכיון שאין חובה לאגודו האי לחוריה קאי והאי לחוריה קאי, וגם אין חוששים לזה משום

חציצה, אף שהקשר מפסיק בין ידו ללולב, שכל שהוא עשוי לנאותו אינו חוצץ, ואפילו אם הקשר נעשה בדבר שאינו מינו.

[ביה"ל שם]

כדי שיקנה נראה לה, אין בו משום כל תוסף⁹⁵.

95) ובאופן שהתיומנת שבראש הלולב נחלקה משהו והרביקו ברבך, ראה מה שכתבנו במשניב לעיל (סי' תרמח ס"ק יט), האם יש ברבך איסור 'בל תוסיף'.

[משניב ס"ק טו]

משמע אקוד ולא שניב⁹⁶ וכו', גם על כל תוסף⁹⁷ וכו', גספן כולל לתוסף כמה שיקנה⁹⁸.

96) ולגבי אתרוג התיום דהיינו שגדלים שנים דבוקים זה בזה, כתב השו"ע לעיל (סי' תרמח ס"ב) שהוא כשר, ואף שאין נוטלים שני אתרוגים (כמבואר כאן), ביאר במשניב שם (סי' ס) שכיון שנבראו שנים יחד ודבוקים ומעורים זה בזה ואין אדם יכול להפרידם, הרי זה נחשב כפר אחד ואין בו משום תוספת. אך הביא שבבית יוסף כתב שהסמי' פסלו, ולכן יש להחמיר במקום שאפשר.

97) ואף שארבעת המינים שבלולב מעבבים זה את זה, מימי כדי לעבור על איסור 'בל תוסיף' אין צריך שיטול את כל ארבעת המינים כפולים. וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' לד סי' ד"ה ויכוין), שבשנוטל עוד לולב אחד או אתרוג אחד, כיון שהם מהמינים הכשרים לצאת בזה ידי המצוה הריהו עובר על 'בל תוסיף'. (מה שאין כן במין אחר דאמרינן האי לחוריה קאי כמבואר לעיל (סי' ט). ובביאור הדברים כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח סי' יג) שבשנוטל מין אחר שאינו כשר למצוה, אינו נחשב להוספה במצוה שבתורה, אלא למוסיף מצוה חדשה על התרי"ג שאין בזה איסור בל תוסיף, אבל אם מוסיף עוד לולב כשר שהיה יכול לצאת גם בו ידי חובת מצוה לולב, זה דאי הוספה במצוה שבתורה שאומר שהמצוה בבי' לולבים, ועובר בבי' תוסף. ביאר נוסף כתב העמק ברכה (הלכות לולב אות ו'), שכיון שאם נטלם אחד אחד יצא, נמצא שכל מין לענין קיום המצוה נחשב לרוב שלם בפני עצמו, ולכן בשמוסיף מכל מין ומין נחשב להוספה בקיום המצוה, וממילא עוברים בזה על 'בל תוסיף'.

98) ומנהג המדקדקים, כתב השו"ע שאינם מוסיפים על שתי ערבות ושלושה הדסים עבות, וכן כתב הלבוש (ס"ז) [הביאו בביה"ל ד"ה והמדקדקים] והוסיף, שיש גם סוד במספרם זה על פי הקבלה. שהם כנגד שבע ספירות הבנין, והבן, ולכן טוב שלא להוסיף עליהם. וכן הביא הכף החיים (סי' קלד) בשם הלבוש הרדב"ן, וכן הורה הגר"ש חזו"א (תורת ארבע מינים סי' טו ה"ב ל), שהמנהג הוא שלא להוסיף על שתי הערבות.

[ביה"ל ד"ה והמדקדקים]

שפסקלה היה דעתו לאסור פנה⁹⁹ וכו', ואין למדקדק לדקדק פנה¹⁰⁰.

99) אף להלן לגבי הערבה של הושענא רבה, שכתב השו"ע (סי' תרסד ס"ז) שיש מי שאומר שאם נטלה עם הלולב שבר משום 'בל תוסיף', הביא בשע"צ (שם ס"ק יח) שהבי"ח ביאר שדעה זו סוברת כדעת הרמב"ם. והוסיף, שאף שהרמב"ם בעצמו חזר בו, מימי דעה זו סוברת כדעת הגאונים הסוברים שהדין כמו שכתב הרמב"ם בתחילה.

100) וכן הביא בארחות רבנו (ח"ב עמוד רנז אות יא), שכאשר חשש הגר"י קמבסקי שהעלים של הערבה עלולים לפול, אגד ג' בדי ערבות עם הלולב.

הלכות לולב סימן תרנא

באר הגולה קכו

הסר לו אחד מהמינים, (נו) לא תקח מין אחר במקומו: יד (נה) "לא יוסיף מין אחר על ארבעת המינים, *משום (נד) כל תוסיף: טו (נט) "לא יטל יותר מלולב אחד ואתרוג אחד, אבל בערבה והרס מוסיף בה כל מה שירצה. ויגש מי שפוסל (ס) להגיה הרס (כה) שוטה בלולב נוסף על השלשה בדיון עבת, יגוש מתירין. *להמדרקקים אינם מוסיפים על שתי ערבות ושלשה הרסים עבת:

באר היטב

המ"א, ע"ש: (נד) כל תוסיף. הוצע את הלולב כצבע זרק כדי שיהא נראה לח אץ בו משום בל-חוסף, שכותב-עקב ח"ב סימן כח. ועין ט"ז והגון-אברהם: (כז) שוטה. עי' סימן תרמו סי"ח ח מה שכתבתי שם בלשם פנים קאידות סימן ט:

באר הלכה

שקיהו פנה אחר זה בלא תפסק בעתים, דאי לא הכי סבירא לן דהוה בודאי לא מקרי לקיטה פמה נאלא הא קש"א לי. דאמ"כ נם על הלולב לא יצא ויצטרך לחזור ולקחתו פס"פ וילקח על פלם 'על גטילת לולב, ומלשון חקמ"א לא משמע הכי. וצ"ע מה שהנהגת מימזני על מה שכתב הרמב"ם שאם לא אגון והטלן אחד אחד יצא, כתב הגהת מימזני: ועל זה כתב רבנו שמחה שאם שח פין מין ומין חזר ומקדף, עד כאן לשינוי, אפשר נמי דכתתו שיתור ויכרך על פלם 'על גטילת לולב, וכן משמע לעניית דעת מלשון הרא"ש והטור ורמב"ם ורסם שכתבו 'אפלו לא נטלן בחדש שלא קנה אחר זה, משמע דבעינן על-פ"ל פנים שיהיה פנה אחר זה ולא נשתיק פדברים בטלים פינתיים. והנה ראיתי אחרת בברכ"י וסוף שהשיב על דברי הגהת מימזני מפה שכתב בריש"א ב"ש רבוסיו סוף זה, ולעניית דעתו משום זה אין לדחות הכרי הגהת מימזני. הידוע דבביתו של הריש"א הוא הרמב"ם, ושיטה זו הובאה גם-כן ב"רין ב"ש הרמב"ם, וידוע דדעת הרמב"ם נוחה לדינא מחמת דעת הרמב"ם והרא"ש דלא סבירי ט"ל, וכן קסם המסדר דלא קוטה: * משום כל תוסיף. הנה יש דעות בין ראשונים: אית דאמרי דאף-על-פי דאמרתן פסקמא (סנהדרין דף פח ע"א) דלפי מה דקומא לן דלולב אין צורך אגו, אפלו אם אגודו לפני החמישי בחדש עם הארבעה מינים קמאן דלא אגודו דמי וכל אחד לחודה קאי. הנהו בק לעגו שאין מקרע פנה את הארבעה מינין ויוצא קטן, אבל על-פ"ל פנים עובר פנה על הלוא דכל תוסיף (עין בתוספות סוף ל"א ע"ב ד"ה דהואיל), אכן פנה גם-כן יש דעות. וטור משמע דאינו עובר עד שיקטן לשם מצות לולב, והאלה רבה מוכיח מהרא"ש דאמריא לה כהניתי-יוסף (ודלא פרנזו יתום) דכיון שהיה בנפשו אפילו בתקנתא גם-כן עובר, אם לא היה מתקן לשם נזי בלמא: ואית דאמרי דכיון דכל אחד לחודה קאי, אפלו אם אגודו לפני החמישי כל תוסיף, אבל מפל מקום לבתחלה אסור מדרבנן לכלי עלמא דנראה כמאסוף (שם בסנהדרין בתוספות הרה"ם והר"ן), ושיטה זו הנפיר הנ"א בבאור; ואף דלענין אגוד מקלינו לעיל בקט"ף א לאגודו במין אחר אף לבתחלה ולא תושינן להוספה, שאנן אגוד דאינו נוטלו בנך גדילתו, אי נמי, סתם מוכח דאינו נושה למצוה אלא לנוי בעלמא⁹⁴, מה שאין כן בענינו. הוצע את הלולב כצבע זרק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום כל תוסיף⁹⁵ [שבות-יעקב ח"ב סימן קנח], ובספר אלהי רבה מפקק פנה, עין שם: * והמדרקקים וכו' על שתי ערבות ועל שלשה הדיסים עבת. הנה שתי ערבות הוא, אפשר כדי לצאת דעת הרמב"ם שמתחלה היה דתו לאסור פנה⁹⁶, אבל בתוספתא גם הוא מודה בה להטרא, פקבאר בהדיא בברכ"י, דמסתמא הוא לנוי, ואולי השעם על-פי סוד, עין בבלוש, ופשוט דהיכי שיש לו קצת ספק על איהו בר של הרס וערבה, או שרואה שיעליה רבים מאד וצוללים לפל קאוד עליהם, באופן זה פשוט דיחבל להוסיף פמה שירצה ואין למדקק ולקדק פנה¹⁰⁰:

לשם מצוה אלא לנוי בעלמא [ואף דרעה ראשונה סבירא לה (פ) דאף לנוי אסור לבתחלה לאגוד, הרבה פוסקים אין סוברין בן]:

שער הציור

(ע) אלה רבה: (על) ולפי זה יצטרך לכוף 'על גטילת הרס וערבה ואתרוג' בברכה אחת. 'על גטילת לולב' לא יוכל לכוף כיון שכבר כרוף פעם אחת, ולפלא שלא הציירו אחרונים פנה. אכן לפי מה שהעתיקי בבאר הלכה בכתב הפוסק צריך מדינא לחזור ולקח הלולב, אם-כן יכרך ברכה אחת 'על גטילת לולב, וצריך עיון למצוה: (עג) בנך-הסיים: (עב) אלה רבה ופרשה: (עד) ארחות-חיים ב"ש הר"ם. ואף פגון-אברהם הקשה על זה ומסיק שלא לכוף, כבר פרעו כמה אחרונים קשיתו, עין בלבוש והאלה רבה ובגד-ישע [וטעמם בפשיטות, דכיון דבשה הברכה לא היה בדעתו כלל על הרס וערבה אחרת אמ"כ הוא עתה גטילת חדשה, ודמי להרסו שברך עליו ונפל מידו, אף שהיה לפניו תרמוס אחר ואוכל השנה מפל פקום צריך לכוף על השנה כיון שמתחלה לא היה דעתו כלל עליו, והכי נמי דכותה, ומה שפסקנו לעיל בסימן קמ סוף ג, ואף הילש-אומרים קפא דשם מודה בענינו⁹⁷], וכן פסק במור וקציעה ודבר-הסיים וסיר-אדם ומחצית-השקל (אכן בלא היה ערבה כלל, משמע ממחצית-השקל המסכים להטקן אברהם, ושאני אחרונים אין סתלקין פנה), ולכן אף בכפרי-מקדים ושערי-שוכה חוששין קצת מחמת קשית המגן-אברהם לקפס ברכה פנה, אנו לדינא סתמנו שיוכל לכוף כי כן הוא דעת הלבוש והאלה רבה ובגד-ישע ומור וקציעה ודבר-הסיים וסיר-אדם, וגם הדי-אחרן ישוב קשיתו, ומסתברא קוטה: (עז) בנך-הסיים ואלה רבה, ונראה דאף המגן-אברהם מודה באופן זה דלא יצא בפעם ראשון מין שלא היה אף הארבע מינים לפניו, וכפסק המחבר: (עז) גטרא: (עח) גטרא: (עט) עין בתי-יוסף: (ע"א) פוסקים: (פ) הגר"א: (פא) הגר"א:

